

Kontrollkäik Pärnu Lastekülla

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 30.08.2012 sellest ette teatades Pärnu Lastekülla eesmärgiga kontrollida põhiõiguste ja -vabaduste tagamist asutuses.

Pärnu Linnavolikogu 16.12.2010 määruse „Pärnu Lasteküla põhimäärus“ (edaspidi põhimäärus) § 3 lg 1 järgi on Pärnu Lasteküla Pärnu Linnavalitsuse hallatav hoolekandeesutus. Vastavalt põhimääruse § 5 lõikele 1 on asutuse tegevuse eesmärgiks tagada orbudele ja vanemliku hoolitsuseta jäänud lastele nende põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamine, neile turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomine ning laste ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna.

Pärnu Lastekülale on väljastatud tegevusluba asenduskoduteenuse osutamiseks Pärnu Maavalitsuse 10.03.2011 otsusega nr 40. Tegevusluba on antud maksimaalselt 48 lapsele asenduskoduteenuse osutamiseks.

Asenduskodusse suunatakse laps kolmepoolse halduslepingu alusel, mille sõlmivad lapse elukohajärgne maavanem, lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus ja asenduskoduteenuse osutajana Pärnu Lasteküla.

(2) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kas asenduskodus on tagatud laste põhiõigused ja -vabadused.

Muuhulgas kontrollisid õiguskantsleri nõunikud, kas lastele on tagatud individuaalseks ja igakülgselt arenguks vajalikud tingimused, õigus säilitada side oma lähedastega, õigus privaatsusele ning õigus turvalisusele.

(3) Õiguskantsleri nõunikud tutvusid kontrollkäigu raames laste elamistingimustega ning vestlesid Pärnu Lasteküla juhatajaga. Samuti vestlesid õiguskantsleri nõunikud 44-st asenduskoduteenusel olevast lapsest usalduslikult ja pikemalt viiega ning veel mitmega ringkäigul peremajades ja õuealal, lisaks kolme kasvatajaga ning tutvusid kuue asenduskodus viibiva lapse toimikuga.

(4) Kuigi kontrollkäigu kokkuvõtte toob ennekõike välja asenduskodus tuvastatud puudused, on asenduskodu tegevuses aspekte, mis väärivad esiletõstmist. Näiteks on positiivne, et 17-l lapsel on tugipered.

Järgnevalt on välja toodud kontrollkäigul tuvastatud puudused.

(4.1) Lapse õigus peresarnastele tingimustele asenduskodus

(4.1.1) Kontrollkäigu ajal viibis asenduskoduteenusel 44 last ja noort, kes on jaotatud viide perre. Kahes peres oli kaheksa, kahes peres üheksa ja ühes peres kümme hoolealust. Neljas peres on asenduskoduteenusel orvud ja vanemliku hoolitsuseta lapsed ning ühes lapses vanema avalduse alusel. Juhataja sõnul on ühes üheksa-lapselises peres kaks noort peagi ellu astumas.

Asenduskoduteenuse sisu ja eesmärk on avatud sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) §-s 15¹. Asenduskoduteenus hõlmab lapsele tema põhivajaduste rahuldamiseks peresarnaste elutingimuste võimaldamist, talle turvalise ja arenguks soodsa elukeskkonna loomist ning

lapse ettevalmistamist võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Selleks on asenduskoduteenuse osutaja vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 kohustatud asenduskoduteenusel viibiva lapse eest hoolitsema, teda kasvatama ning looma tema arengut ja turvalisust toetavad tingimused.¹

Seadus on ette näinud nõuded laste ja kasvatajate suhtarvu kohta ühes asenduskodu peres, mis on oluline asenduskoduteenuse kvaliteedi näitaja.²

SHS § 48 lg 16 teise lause alusel võib kuni 01.01.2015 asenduskodu pere koosneda maksimaalselt kaheksast lapsest. Tegemist on rakendussättega, mis näeb ette üleminekuaja SHS § 15⁸ lõikes 1 sätestatud nõudele, et asenduskodu pere koosneb kuni kuuest asenduskoduteenusele suunatud lapsest. Eelnimetatud nõue pere suuruse kohta lähtub asenduskoduteenusel, mitte konkreetsel ajahetkel asenduskodus, viibivatest lastest.

Kõnealused lapse turvalisuse ja arengu tagamise eesmärgil kehtestatud normid peavad olema täidetud kõikide asenduskodu laste osas. See tähendab, et seadusandja jaoks pole oluline mitte teatud ajahetkel asutuses kohal viibivate laste arv, vaid nende laste arv, kel on õigus kindlas lasteasutuses viibida ja teenust saada.

Vanema avalduse alusel asenduskoduteenuse osutamiseks puudub seaduslik alus, kuna sellele teenusele on SHS § 15² lg 1 § 25¹ lg 1 järgi õigus orvul või vanemliku hoolitsuseta lapsel. Enne 2007. aastat, mil hooldamine lastekodus kui sotsiaalhoolekande teenus nimetati ümber asenduskoduteenuseks ning kehtestati ulatuslikumad nõuded selle teenuse osutamisele, siis võis lastekodusse suunata lapse ka vanema avalduse alusel. Neile, juba teenusel olevatele lastele, asenduskoduteenuse osutamise rahastamist jätkas riik ka edaspidi.³ Vanema avalduse alusel laste riiklikult rahastatavat hooldamist asenduskodus klassifitseerib sotsiaalminister asenduskoduteenuse osutamiseks⁴ ning teenus on sisuliselt sama, mida osutatakse orbudele või vanemliku hoolituseta lastele. Sotsiaalministri sõnul kehtivad vanema avalduse alusel asenduskoduteenusel olevate laste hooldamisele samad nõuded, mis ülejäänud asenduskoduteenusel olevatele lastele, st teenuse osutajal peab olema tegevusluba, kvalifitseeritud personal, tuleb täita asenduskoduteenuse tervisekaitsenõudeid jne.⁵ Seega kehtivad vanema avalduse alusel asenduskoduteenusel olevate laste suhtes ka nõuded pere maksimaalse suuruse osas.

Seega tuleb pere suuruse puhul arvestada kõikide asenduskoduteenusel olevate lastega ning üle kaheksa lapsega pere puhul on tegemist sotsiaalhoolekande seaduse rikkumisega.

Kuna seadusega võib peres olla maksimaalselt kaheksa last, ületab asenduskodu maksimaalselt lubatud laste arvu kahes peres ühe lapse ja ühes peres kahe lapse võrra. Asenduskodus elava 44 lapse kohta peaks asenduskodus olema viie asemel kuus peret.

¹ Nende kohustuste täpsem sisu on sätestatud sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ §-s 3.

² Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26

³ Sotsiaalministri 24.10.2012 kiri nr 15.8-3/4732 õiguskantslerile.

⁴ Vt nt sotsiaalministri 09.05.2007 määruse nr 44 „Sotsiaalhoolekandelaaste statistiliste aruannete vormide kinnitamine ja aruannete esitamise kord“ lisa 11 „Asenduskoduteenus“.

⁵ Sotsiaalministri 17.12.2012 kiri nr 15.8-3/4732-4 õiguskantslerile.

(4.1.2) Vestluste ajal viibis ühe pere kasvataja ühe lapsega linnas ning kodus olnud lapsed olid omapäi.

Muuhulgas turvalisust silmas pidades on seadusandja kehtestanud nõuded kasvatusala töötajate asenduskodus kohalviibimise kohta. SHS § 15⁸ lg 3 järgi peab asenduskodu peres olema ööpäev läbi tööl vähemalt üks kasvatusala töötaja, kui pere lapsed viibivad asenduskodus. Seaduse seletuskirja järgi ei ole töötaja asenduskodus kohapeal viibimine nõutav vaid siis, kui kõik pere lapsed viibivad asutusest eemal ning eemalviibivatele lastele on määratud kontaktisik, kes vastutab vajaduse ilmnedes lapse probleemide lahendamise eest (SHS § 15⁸ lg 4). Lapse eemalviibimiseks loetakse tema viibimist väljaspool asenduskoduteenususe osutamise territooriumi (teenuse osutamise ruume ja maa-ala).⁶

Asenduskodu kohustuseks on tagada järelevalve asenduskodus olevate laste üle. Seega peaks sel ajal, kui kasvataja on mõne lapsega koos asenduskodust ära, aga teised lapsed viibivad asenduskodus, tööle rakendama teise kasvataja.

Laste viibimine asenduskodus ilma kasvatusala töötaja järelevalveta on SHS § 15⁸ lg 3 rikkumine.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajale ettepaneku täita nõudeid, mis on sotsiaalhoolekande seaduses kehtestatud pere suurusele ja kasvataja peres viibimisele. Selleks teeb õiguskantsler ettepaneku arvestada edaspidi laste teenusele võtmisel, et üheski peres ei oleks lapsi rohkem kui kaheksa. Samuti teeb õiguskantsler ettepaneku tagada, et kasvataja asenduskodust eemalviibimise korral ei jääks tema pere lapsed asenduskodus järelevalveta.

(4.1.3) Asenduskodus on ühes peres ainult noormehed (vanuses 13-22) ja ühes peres peamiselt väiksemad lapsed (vanuses 4-10). Ühte perre on koondatud vanema avalduse alusel asenduskoduteenusel olevad lapsed. Ülejäänud kahes peres on mõlemast soost ja erinevas vanuses lapsi. Kolmel juhul on bioloogilised õed-vennad erinevates asenduskodu peredes. Puudega lapsi on igas peres. Jutuajamistest peremajades ja õuealal kohatud lastega jäi mulje, et mõni neist ei mõista hästi, mis on puue, eriti vaimupuue, ja kuidas see lapse käitumist mõjutab. Sellest mõistmatusest tingituna väljendasid mõned lapsed teatavat võõristust oma puudega kaaslaste suhtes.

Kehtiva õiguse ja rahvusvaheliste soovitude järgi tuleb vältida samast perekonnast pärit õdede-vendade eraldamist asendushoolduse käigus. Igauhe õigus perekonnaelu puutumatusel ja riigi kohustus aidata kaasa perekonnaelu edenemisele on ette nähtud põhiseadusega.

Õdede-vendade kooskasvamise või vähemalt regulaarselt suhtlemise õigus ka asendushooldusel viibimise korral on kantud põhiseaduse §-s 26 sätestatud igauhe õigusest perekonnaelu puutumatusel ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) art 8 punktis 1 sätestatud lapse õigusest säilitada oma identiteet, sh perekondlikud suhted.

SHS § 25 lg 3 sätestab, et ühest perekonnast pärit õed ja vennad tuleb jätta kodust ja perekonnast eraldamisel kokku, välja arvatud, kui see on vastuolus laste huvidega.

⁶ Seletuskiri sotsiaalhoolekande seaduse, käibemaksuseaduse, rahvatervise seaduse, riigilõivuseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu 918 SE juurde, lk 26. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee.

Asendushooldusel viibivate õdede-vendade vaheliste sidemete säilimise tähtsust rõhutavad ka ÜRO suunised laste asendushoolduse kohta⁷ ja Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitused hoolekandenasutuses kasvavate laste õiguste kohta⁸. ÜRO suuniste p 17 ja p 61 seavad üheks aluspõhimõtteks, mida lapsele sobivaima asendushoolduse valikul arvestada, et lähedastes suhetes õdesid-vendi ei tohi üldjuhul asendushooldusel eraldada. Eraldamine on lubatud väärkohtlemise riski või muu lapse parimatest huvidest lähtuva põhjenduse korral. Suuniste p 22 täiendab, et kuigi väikelaste puhul tuleks eelistada hooldamist peresarnastes tingimustes, võib olla põhjendatud sellest põhimõttest erandi tegemine vältimaks õdede-vendade eraldamist. Euroopa Nõukogu soovitusel on hoolekandenasutustes kasvavate laste ühe eriõigusena märgitud õdede-vendade õigus elada võimaluse korral koos või suhelda regulaarselt.

Euroopa Nõukogu soovitusel hoolekandenasutuses kasvavate laste õiguste kohta on mh märgitud, et asutuse töökorralduses tuleks muuhulgas luua segatüüpi elukooslusi, mis sarnaneks võimalikult normaalsele pereelule, kus mõlema soo esindajad elavad koos. Selline korraldus tagab ühes peres elamise võimaluse ka sama bioloogilise pere õdede-vendadele. Vastassooga koos elamine võib teatud situatsioonides siiski olla vastunäidustatud lapse parimatest huvidest lähtuvalt.⁹

Samuti ei kujuta vanusepõhine peredesse jaotus endast peresarnaseid tingimusi, vaid sarnaneb pigem haridus- või kasvatusasutusega.

On tervitatav, et puudega lapsed elavad samades peredes koos teiste lastega, soodustades nii puudega laste üldist ühiskonda integreeritust. Samas ei tarvitse üksnes kooselamisega kaasneda tavalaste mõistmine ja sallivus puudega laste suhtes ning heasoovlik suhtumine puudega lastesse vajab täiskasvanute teadlikku suunamist.

On arusaadav, kui soo- ja vanusepõhine jaotus peredesse on kujunenud ajalooliselt, olenevalt laste teenusele tuleku ajast. Samas, edaspidi on asjakohane lähtuda laste peredesse paigutamisel mh sellest, et luua selliseid peresid, kus elavad koos erinevast soost ja erinevas vanuses lapsed, sarnaselt tavaperele.

Eeltoodust lähtudes soovitab õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajal arvestada asenduskodu perede loomisel ühest perekonnast pärit õdede-vendade õigusega säilitada senised omavahelised sidemed. Selleks soovitab õiguskantsler paigutada õed-vennad elama asenduskodus ühte peresse, v.a juhul kui see on vastuolus lapse huvidega. Lapse huvidega vastuolu peaks olema põhjendatud ning lapse toimikus dokumenteeritud.

Samuti soovitab õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajal arendada asenduskodus peresarnaseid tingimusi senisest enam. Sellele aitaks kaasa mh erinevast soost, erinevas vanuses ning puudega ja puudeta laste, kooskasvamine samas peres.

(4.2) Lapse õigus eraelu puutumatusele ja sõnumi saladusele

Pärnu Lasteküla juhataja 16.08.2012 käskkirjaga nr 1-4/24 on kehtestatud Pärnu Lasteküla kodukord. Selles sisalduvad muuhulgas järgmised punktid:

⁷ ÜRO Peaassamblee 24.10.2010 resolutsiooni A/RES/64/142 „Suunised laste asendushoolduse kohta“.

⁸ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005).

⁹ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitusel liikmesriikidele Rec(2005)5 selgitav raport.

„Toas olles ei lukusta hoolealune ust ning korduvalt selle vastu eksides, võidakse tema toa uks ära võtta (kuna tuleb tagada hoolealuste turvalisus tuleohu ja õnnetuste korral).“

„Hoolealune teab, et telefoniga rääkimine toimub reeglina kasvataja juuresolekul ning et kõne toimumine (kes helistas, mis numbrile ja miks) fikseeritakse helistamise vihikusse. Juhul kui hoolealune tunneb, et kasvataja juuresolekuga tema privaatsust rikutakse, loobub ta oma telefonikõnest ja kasutab teisi privaatsust tagavaid suhtlemise vahendeid.“

Vestlustel selgus, et lapse toal ukse eest äravõtmist on praktikas ette tulnud. Vähemalt ühel korral võeti uks ära rohkem kui nädalaks ajaks. Juhataja sõnul nõuab Päästeamet, et iga tuba oleks lukustatav, mistõttu ei ole lukustamise vältimist muul moel võimalik saavutada.

Samuti kinnitasid vestlused, et telefoniga tuleb rääkida kasvataja juuresolekul ja omaette rääkimist alati ei lubata. Juhataja põhjendas kasvataja juuresolekut sellega, et lapsed teevad pikki kõnesid ja kallitele numbritele. Juhataja sõnul ei ole võimalik piirata helistamist teatud numbritele.

PS § 26 lause 1 kohaselt on igaühel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Lause 2 lubab kõnealust õigust riivata seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Eraelu puutumatuse kaitsealasse langeb eelkõige isiku füüsiline ja vaimne puutumus, isiku identiteet, isikuandmed, seksuaalsus ning õigus oma kujutisele ja sõnale¹⁰.

PS § 43 lause 1 kohaselt on igaühel õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Lause 2 lisab, et erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega sätestatud juhtudel ja korras. PS § 43 esemeline kaitseala kaitseb üksnes edastatava sõnumi saladust, kusjuures edastamine tähendab, et seda toimetab kolmas isik või see toimub kolmanda isiku infrastruktuuri kaudu. PS §-s 43 sätestatud sõnumisaladuse kaitse algab piltlikult hetkel, kui saatja annab kirja üle postiteenuse osutajale või laseb selle postkasti, ning lõpeb hetkel, kui see jõuab adressaadi sfääri. PS § 43 kaitseala laieneb mitte ainult isikule saadetud sõnumitele, vaid ka tema poolt saadetud sõnumitele. Õigusriigis on igaühel põhjust eeldada oma suhtluse privaatsust ning seda, et sõnumite saladuse õigust ei riivata ilma seaduses ettenähtud mõjuvate kaalutlusteta.¹¹

Laste isiklikud telefonivestlused või muu isiklikku laadi teavet sisaldav materjal langeb eraelu puutumatuse kaitsealasse ning kaitseala lubatud riived peavad olema üksikasjalikult sätestatud seaduses, järgides põhiseaduses nimetatud eesmäärke.¹²

Eraelu puutumatust kui lapse üht põhiõigust rõhutavad ka LÕK art 16 ja LaKS § 13, mille alusel ei tohi lapse eraellu sekkuda ebaseaduslikult või meelevaldselt. Euroopa Nõukogu soovitusel alusel on hoolekandenasutuses kasvavatel lastel õigus austusele eraelu vastu. Selle õiguse tagamiseks tuleb kaitsta lapse kirjavahetuse ja muude kommunikatsioonivormide

¹⁰ U. Lõhmus. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kommentaarid §-le 26. Komm 8.

¹¹ S. Laos ja U. Lõhmus. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. Kommentaarid §-le 43. Komm 1. Kättesaadav: www.pohiseadus.ee.

¹² Vt ka RKPJKo 25.06.2009. nr 3-4-1-3-09, p 16 jj.

konfidentsiaalsust. Sealhulgas peab lapsel olema võimalus suhelda isikuga, keda ta usaldab, ning pädeva organiga, kes annab talle konfidentsiaalset nõu tema õiguste küsimustes.¹³

Asenduskodu on lapsele kodu, kus elamine peaks sarnanema võimalikult sellele, kuidas elatakse tavalises peres. Ülemäärase kontrolli asemel võiksid lapse ja vanema suhted põhineda usaldusel ja dialoogil.

Samas on õigust eraelu puutumatusel, nagu enamikku teistest põhiõigustest, seaduses sätestatud legitiimsetel eesmärkidel võimalik siiski ka piirata. PS § 26 teises lauses ongi sätestatud kvalifitseeritud seadusereservatsioon, mis lubab eraelu riivata üksnes seadusega või seaduse alusel ja § 26 teises lauses kindlaks määratud põhjustel.¹⁴

Sotsiaalhoolekande seadus ja selle alusel antud sotsiaalministri 16.10.2007 määrus nr 66, mis reguleerivad asenduskoduteenuse osutaja õigusi ja kohustusi, annavad teenuseosutajale õiguse lapse privaatsusesse sekkuda üksnes piiratud ulatuses.

Üldpõhimõttena on asenduskoduteenuse osutajal kohustus austada lapse isiksust ja tagada lapse privaatsus, mis on osa lapse kasvatamise ja arendamise ülesandest vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 ning sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 punktile 2.

Samas on asenduskoduteenuse osutajal SHS § 15⁸ lg 5 punktist 1 ning eelnimetatud määruse § 3 punktist 3 tulenevalt kohustus tagada lapse turvalisus. Lapse turvalisuse tagamiseks võib teatud juhtudel olla vajalik lapse privaatsust piirata ja tema eraellu sekkuda.

Eelnevat kokku võttes, seadusandja on andnud asenduskodule õiguse lapse privaatsuse piiramiseks üksnes turvalisuse tagamiseks. Ent ka turvalisuse tagamiseks ei või lapse privaatsust piirata meelevaldselt, vaid piirang peab olema eesmärgi arvestades mõistlik.

Lapse toal ukse eest äratõstmine ja telefoni kasutamine üksnes kasvataja juuresolekul riivavad intensiivselt lapse eraelu puutumatus. Seejuures on aga oluline hinnata, kas riive toimub seaduslikul alusel ja kasutatavad vahendid on mõistlikud.

(4.2.1) Lapse võimalus oma tuba seestpoolt lukustada ning töötaja võimalus vajadusel lapse toa ust väljastpoolt lukust lahti teha on mõlemad teatud olukordades lapse turvalisuse tagamiseks vajalikud. Seega on asenduskodu eesmärk legitiimne, kuid selle saavutamise viis on ilmselgelt ebamõistlik.

Kui lapse toal on uks eest ära tõstetud, peab laps peab muuhulgas riietuma, magama, tegema hügieenitoiminguid pere teiste laste ja kasvatajate silme all. Kui lapsed on mitmekesti toas, siis ühe lapse poolt lukustatud ukse tõttu kannatab ukse eest äratõstmisega ka tema toakaaslase privaatsus.

¹³ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5 ning selle selgitava raporti p 12. Kättesaadavad: [www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/Recommendation%20\(2005\)5_Estonian.pdf](http://www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/Recommendation%20(2005)5_Estonian.pdf) ja www.coe.int/t/dg3/familypolicy/enfance/rapport_en.asp.

¹⁴ U. Lõhmus. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. Kommentaarid §-le 26. Komm 11.

Lapse turvalisust on võimalik ka saavutada lapse privaatsust vähemal määral riivates kui toa ukse eest äratõstmisega. Näiteks neutraliseerides ukse lukustamise võimaluse, paigaldades luku, mis on seestpoolt avatav nn liblika abil ja väljast töötaja käsutuses oleva võtmega, vms. Päästeametiga konsulteerides on asenduskodul võimalik jõuda lahenduseni, mis vastaks ohutusnõuetele ja samas tagaks lapse privaatsuse.

(4.2.2) Lapse telefoni kasutamist kasvataja juuresolekul on asenduskodu põhjendanud vajadusega ohjata asenduskodu kulusid. Kuna piirangu eesmärk ei lähtu lapse turvalisuse tagamisest, siis ei toimu lapse eraelu puutumatuse riive legitiimsel eesmärgil ning on lubamatu.

Kui asenduskodu telefoni kasutamise võimaluse piiramise põhjuseks on kulukate kõnede tegemise ärahoidmine, võiks mõelda, kuidas neid konkreetsetel juhtudel vältida, ilma kõikide laste õigust privaatsusele riivamata. Alternatiivse lahenduse leidmise kohustus on asenduskodul ning mitte laps ei pea otsima teist suhtluskanalit. Samu eesmärke on võimalik saavutada ka teisiti, kui sellega, et kasvataja on lapse telefonivestluse juures. Näiteks väljuvatele kõnedele saab seada erinevaid piiranguid, mille osas on asenduskodul võimalik konsulteerida oma telefoniteenuse pakkujaga. Samuti on võimalik lapsega enne telefoni kasutamist kokku leppida vestluse mõistlikus kestuses või selles, et kontakti teine pool helistaks lapsele tagasi. Tehnika kaitsmiseks lõhkumise eest on võimalik telefoniaparaadi seisund enne ja pärast konkreetse lapse kasutusse andmist üle kontrollida.

Juhataja selgituste kohaselt koostati kodukord koostöös nii töötajate kui hoolealustega ning Õiguskantsleri Kantseleiga. Lasteküla tõesti saatis kodukorra mustandi õiguskantsleri nõunikele kommenteerimiseks. Sarnase mõttega punktid olid ära toodud kodukorra mustandis.¹⁵ Õiguskantsleri nõunikud esitasid oma põhjendused, kuidas kavandatavad sätted riivavad laste eraelu puutumatust. Juhataja ei ole kinnitatud kodukorras nende kommentaaridega arvestanud. Vastupidi, kehtivas kodukorras on kõnealused sätted sõnastatud eraelu veelgi rohkem riivavalt. Seega ei saa õiguskantsler nõustuda lasteküla juhataja väitega, et kodukord on koostatud koostöös Õiguskantsleri Kantseleiga.

Eeltoodust lähtudes teeb õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajale ettepaneku muuta 16.08.2012 käskkirjaga nr 1-4/24 kehtestatud Pärnu Lasteküla kodukorra punkte, mis puudutavad lapse võimalust oma tuba lukustada ja pere telefoni kasutada selliselt, et laste õigus eraelu puutumatusele ja sõnumi saladusele ei oleks rikutud. Õiguskantsler teeb juhatajale ettepaneku austada laste privaatsust ka asenduskodu tegevuses.

(4.3) Lapse ja vanema suhtlusõigus

Pärnu Lasteküla kodukorras on ühe mõjutusvahendina kehtestatud, et nädalavahetustel ja koolivaheaegadel piiratakse osaliselt või täielikult ajutist viibimist väljaspool lasteküla sugulaste või tuttavate juures. Asenduskodu juhataja sõnul nimetatud mõjutusvahendit asenduskodu praktikas ei rakenda.

Kodukorrast ei selgu, kas sugulaste all on silmas peetud ka lapse vanemaid.

¹⁵ „Oma toa ust ei tohi lukustada (tuleohutuse tagamiseks ja õnnetusjuhtumite ennetamiseks).“

„Pere telefoniga helistamiseks tuleb küsida kasvatajalt luba ning teada, et reeglina toimub telefoni kasutamine kasvataja juuresolekul.“

Vanemate ja teiste lapsele lähedaste inimestega suhete säilitamisel on oluline roll lapse arengus, identiteedi kujunemisel ning võib kaasa aidata lapse tagasipöördumisele perre kui lapse loomuliku kasvukeskkonda.

Lapse ja vanema suhtlusõiguse peamine eesmärk on tagada LÕK art 7 punktis 1 sätestatud lapse õigus tunda oma vanemaid. Konventsiooni art 9 p 3 rõhutab täiendavalt, et vanemast lahutatud lapsel on õigus säilitada vanemaga regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt, kui see ei ole vastuolus lapse huvidega. Samuti on suhtlusõigus osa vanemale kuuluvast põhiseaduse §-s 27 sätestatud vanemaõigusest.¹⁶ Samuti on lapse õigus säilitada oma perekondlikud suhted ning vanema ja lapse õigus omavahelisele suhtlusele osa õigusest perekonnaelu puutumatusel.¹⁷

Lapse ja vanema suhtlusõigus on reguleeritud perekonnaseaduse (PKS) 10. ptk 6. jaos. Vastavalt PKS § 143 lõikele 1 on lapsel õigus isiklikult suhelda mõlema vanemaga ning mõlemal vanemal on kohustus ja õigus isiklikult suhelda lapsega. Suhtlusõigus ei olene sellest, kas vanemal on hooldusõigus või mitte.¹⁸ Suhtlusõigust saab piirata või selle teostamist lõpetada üksnes kohus, kui see on lapse huvides (PKS § 143 lg 3). Muuhulgas võib kohus määrata, et laps suhtleb vanemaga kolmanda isiku juuresolekul. Kui kolmas isik on valla- või linnavalitsus, määrab valla- või linnavalitsus seda ülesannet täitma pädeva füüsilise isiku.

Seega ei ole asenduskodu pädev seadma lapse ja vanema suhtlemisele pika-ajalisi või tähtajatuid piiranguid, kui nõnda ei ole otsustanud kohus.

Lisaks lapse ja vanema suhtlusõiguse austamisele on asenduskodu kohustatud toetama lapse kontakte ka teiste lapsele oluliste inimestega.

Tulenevalt SHS §-st 15¹ ja §-st 15⁸ lg 5 punktist 1 ning sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenuse osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenuse osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 punktist 2 peab asenduskoduteenuse osutaja lapse arenguks soodsa elukeskkonna tagamiseks mh abistama last sotsiaalse võrgustiku loomisel, säilitamisel ja suhete arendamisel.

ÜRO suunised laste asendushoolduse kohta (p 81) toovad samuti välja asenduskodu kohustuse nii tagada kui ka samas hõlbustada seda, et asenduskodusse paigutatud lapsel oleks võimalik hoida kontakti oma pere ja teiste lähedaste inimeste, nagu sõprade, naabrite ja endiste hooldajatega. Euroopa Nõukogu soovitusel alusel hoolekandetasutuses kasvavate laste õiguste kohta on lastel õigus suhelda regulaarselt oma perekonnaga ja teiste asjassepuutuvate isikutega, kusjuures seda õigust võib piirata või välistada ainult lapse huvidest lähtuvalt.

Seega ei tule asenduskodul mitte ainult pakkuda lastele võimalust oma pere ja teiste talle oluliste inimestega suhelda, vaid sellist suhtlemist ka igal moel hõlbustada.

¹⁶ Perekonnaseaduse eelnõu SE 55 I seletuskiri, lk 35. Kättesaadav Riigikogu kodulehel: www.riigikogu.ee.

¹⁷ U. Lõhmus. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. Kommentaarid §-le 26. Komm 13.6 – 13.8.

¹⁸ Perekonnaseaduse eelnõu SE 55 I seletuskiri, lk 35.

Suhtlemise piiramine vanemate või teiste lähedastega kui mõjutusvahend ei ole aga ühelgi juhul lubatav. Antud põhimõtet rõhutab p 96 ÜRO suunistes laste asendushoolduse kohta.

Lapse halva käitumise korral on mõistlik teha koostööd lähedaste ja teiste lapsele oluliste inimestega tema sotsiaaltõrjumist, kes saavad omalt poolt kaasa aidata lapse kasvatamisel ja positiivsele käitumisele suunamisel.

Samas on asenduskoduteenuse osutaja vastavalt SHS § 15⁸ lg 5 punktile 1 kohustatud tagama iga asenduskodus elava lapse turvalisuse.¹⁹ Seega võib teatud situatsioonides olla õigustatud asenduskodu kaalutlusotsus lapse ja vanema kohtumist mitte lubada, kui see seaks asenduskodus olevad lapsed (või töötajad) ohtu. Näiteks on lapse ja vanema kohtumise keelamine põhjendatud neil kordadel, kui vanem on alkoholi- või narkojoobes, käitub vägivaldselt vms. Ent sellised juhud peaks asenduskodu fikseerima ning neist teada andma kohalikule omavalitsusele.

Kui asenduskodu leiab, et lapsele lähedased mõjutavad last sobimatult käituma või muul viisil negatiivselt (nt lapse psüühikale), kahjustades nõnda lapse huve, siis peab asenduskodu sellest teada andma lapse eestkostet teostava kohaliku omavalitsuse vahendusel või otse kohtule, kes on pädev otsustama suhtlusõiguse piiramise üle.

Eeltoodust tulenevalt ei ole asenduskodu kodukorra punkt, mis seab piiranguid lapse suhtlusõigusele vanemate ja teiste lähedastega mõjutusvahendina, kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni art 9 punktiga 3 ja perekonnaseaduse § 143 lõikega 1 ning sotsiaalhoolekande seaduse § 15¹ ja § 15⁸ lg 5 p 1 mõttega ning on seega õigusvastane.

Isegi kui seda kodukorra punkti tegelikkuses ei rakendata, säilib pidevalt oht, et seda võidakse iga hetk rakendada, mistõttu tuleb see igal juhul ära muuta.

Seetõttu teeb õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajale ettepaneku muuta 16.08.2012 käskkirjaga nr 1-4/24 kehtestatud Pärnu Lasteküla kodukorras sätestatud mõjutusvahendeid ning lähtuda lapse ja lähedaste suhtlusõiguse tagamisel kehtivast õigusest.

(4.4) Taskuraha

Juhataja vastustest selgus, et lastele maksavad taskuraha nende elukohajärgsed kohalikud omavalitsused. Olenevalt kohalikust omavalitsusest erineb lastele makstava taskuraha summa vahemikus viis kuni kümme eurot.

Asenduskoduteenuse üheks eesmärgiks SHS § 15¹ järgi on lapse ettevalmistamine võimetekohaseks toimetulekuks täiskasvanuna. Seejuures on oluline lapse iseseisva toimetuleku oskuse arendamine ja järkjärguline rakendamine. Rahaline toimetulek on iseseisvasse ellu astumisel äärmiselt vajalik oskus. Taskuraha on sageli noorte esimene kokkupuude rahaga ja isemajandamisega²⁰, mis aitab lapsel tunnetada raha väärtust, vajadust oma sissetulekuid ja väljaminekuid planeerida jms.

¹⁹ Vt ka sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 § 3 p 3.

²⁰ Pirjo Turk. Asenduskodus kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks. Praxis: 2011. Lk 32. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.sos-lastekyla.ee/public/files/Asenduskodude_uuring_Final1.pdf

Hoolekandeesutuses kasvavate laste õigusi puudutava Euroopa Nõukogu soovitus seletavas raportis on rõhutatud, et austamaks lapse iseseisvust ja säilitamaks tema kontakte välismaailmaga, tuleb lapsel võimaldada oma taskurahaga (kasvõi väga tagasihoidlikus summas) majandamist.²¹

Eestis läbi viidud analüüsid näitavad paraku, et hoolekandeesutusest elluastuvatel noortel jääb vajaka isemajandamist ja rahaasjade planeerimist puudutavatest oskustest, mistõttu ei tarvitse nad elus hakkama saada. Nende oskuste puudulikkus võib olla seotud noorte vähese ja asenduskoduti erineva kogemusega oma taskuraha planeerimisel.²²

Seega on taskuraha rakendamine võimalus, kuidas lapse iseseisvaks eluks ettevalmistamisel arendada lapse raha kasutamise oskusi.

On tervitatav, et kohalikud omavalitsused toetavad oma eestkostel olevaid lapsi, sh taskuraha maksmisega. Samas ei saa õigeks pidada, et lastele makstava taskuraha suurus on erinev olenevalt sellest, millisest kohalikust omavalitsusest laps pärit on. Võrdse kohtlemise tagamiseks on oluline luua ühetaoline süsteem, millistel alustel asenduskodu lapsed taskuraha saavad. Sama on rõhutanud ka sotsiaalminister asenduskoduteenuse regulatsiooni väljatöötajana.²³ Selles, kui suur taskuraha on, millistel juhtudel võib taskuraha vähendada või suurendada jms, on asjakohane kokku leppida asenduskodus nii lapsi kui töötajaid kaasates.

18-st asenduskodust, mida õiguskantsleri nõunikud on viimase kahe aasta jooksul külastanud, on vaid kolmes taskuraha maksjaks lapse eestkostjaks olev kohalik omavalitsus. Kõikides teistes asutustes makstakse lastele taskuraha asenduskoduteenuse osutamiseks riigieelarvest eraldatavatest vahenditest. Sotsiaalminister on seisukohal, et asenduskodu lapsel peab olema võimalus saada mh taskuraha teenuse pearahast, kui seda ei kompenseeri täiendavalt kohalik omavalitsus.²⁴ Seega on asenduskodul võimalik kohalike omavalitsuste poolt lastele makstavat taskuraha ühtlustada teenuse osutamiseks eraldatud vahenditest.

Eeltoodust tulenevalt soovitab õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajal tagada, et lastele antakse taskuraha ühetaolistel alustel.

(4.5) Lapse õigus turvalisusele

Vestlustel selgus, et asenduskodus on lapsi, kellel on käitumisraskusi ja agressiiivsushoogusid, seades ohtu nii ennast, teisi lapsi kui kasvatajaid. Mõne lapse õigusrikkumisi on menetletud kohtus või alaealiste komisjonis. Üks noor viibis kontrollkäigu ajal kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolis. Ette on tulnud laste enesevigastamist, samuti tubakatoodete ja alkoholi tarbimist.

Vestlustel kasvatajatega selgus, et nad tunnevad ennast kohati abituna laste riskikäitumisega toimetulekul ning väljendasid vajadust oma oskusi neis küsimustes koolituste jm abil täiendada.

²¹ Euroopa Nõukogu soovitus hoolekandeesutuses kasvavate laste õiguste kohta selgitava raporti p 23.

²² Riigikontrolli aruande Riigikogule „Riigi tegevus laste riikliku hoolekande korraldamisel“ p 104.

Pirjo Turk. Lk 50 ja 60.

²³ Sotsiaalministri 17.12.2012 kiri nr 15.8-3/4732-4 õiguskantslerile.

²⁴ Samas.

Sotsiaalhoolekande seaduse § 15⁸ lg 5 punktile 1 vastavalt on asenduskodu kohustatud tagama lapse turvalisuse.

Eeltoodud riskikäitumistega toimetulekuks ja seeläbi laste turvalisuse tagamiseks peavad kasvatajatel olema vastavad oskused ja teadmised. Seetõttu on oluline panustada kasvatajate täiendõppesse ja supervisiooni, mille järele kasvatajad tunnevad vajadust.

Eeltoodust tulenevalt soovib õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajal panustada senisest enam kasvatajate täiendõppesse, mis parandaks nende võimekust laste käitumisraskustega toime tulla.

(4.6) Lapse õigus huvitegevusele

Vestlustel selgus, et mitmed lapsed ei osale huvitegevuses. Juhataja sõnul ei ole mitmed lapsed huvitegevusest ise huvitatud, kuigi asenduskodu on kutsunud erinevaid huvitegevuse pakkujaid ka asenduskodusse kohapeale lastele oma võimalusi tutvustama. Samas kurtsid nii lapsed kui kinnitasid ka töötajad, et teatud huvitegevustes, mis lapsi endid huvitaks, nad käia ei saa. Selle põhjusena tõid asenduskodu esindajad mh majanduslike võimaluste piiratust.

LÕK art 31 sätestab lapse õiguse vabale ajale, mida ta saab kasutada muuhulgas huvitegevuseks. Lisaks mängule ja üldharidusele on lapsel õigus oma võimete arendamisele muudes valdkondades, mida õppekavades ei leidu või millega kooliväliselt süvendatumalt saab tegeleda. Huvitegevus, erinevalt mängust, toimub täiskasvanute juhendamisel ja organiseeritult. Siia alla liigituvad spordi, erinevate kunstivormide, teaduse ja tehnoloogia jms-ga seotud tegevused.²⁵ Huvitegevusele lisaks on olulised ka muud vaba aja veetmise võimalused, mis lapse silmaringi avardaksid ning aitaksid tal aega positiivselt sisustada.

Huvitegevus ja mõtestatud vaba aja veetmine võimaldab lastel oma energiat positiivsel ja arendaval moel välja elada ning aitab aktsepteerimatust käitumisest. Laste vaba aja mõtestatud sisustamine aitab ennetada ja ületada laste käitumisraskusi ja õigusrikkumisi ning toetab seega turvalisuse tagamist asenduskodus, millest oli juttu eelmises punktis 4.5. Lisaks toetab huvitegevus lapse ühiskondlikku integratsiooni ja mitmekesistab tema kontakte välismaailmaga.²⁶ Lapse huvialadega tegelemise soodustamisel ja korraldamisel on oluline lähtuda lapse individuaalsetest huvidest ja võimetest.

Lapse arendamine on SHS § 15⁸ lg 5 punktist 4 tulenevalt asenduskoduteenususe osutaja üks neljast põhikohustusest, mis hõlmab muuhulgas arenguvõimaluste tagamist ja huvialadega tegelemise soodustamist ja korraldamist²⁷. Asenduskodulastele peavad võimalused huvitegevuseks olema tagatud nii asutusesiseselt kui väljaspool asutust.²⁸

²⁵ R. Hodgkin ja P. Newell. Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child. – UNICEF, 2007. Lk 472-473.

²⁶ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5 hoolekandeasutuses kasvavate laste õiguste kohta selgitava raporti p 17.

²⁷ Sotsiaalministri 16.10.2007 määruse nr 66 „Kohaliku omavalitsuse poolt kogutavate ja säilitatavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu, asenduskoduteenususe osutajale üle antavate asenduskoduteenusel viibiva lapse dokumentide loetelu ning asenduskoduteenususe osutaja kohustuste täpsema sisu kehtestamine“ § 3 p 2.

²⁸ ÜRO Peaassamblee 24.10.2010 resolutsiooni A/RES/64/142 „Suunised laste asendushoolduse kohta“ p 86; Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee 16.05.2005 soovitus liikmesriikidele Rec(2005)5 selgitava raporti p 17.

Huvitegevus on üks lapse põhivajadustest, mis on välja toodud ka elatusmiinimumi hindamise ja lapse ülalpidamiskulude arvutamise metoodikas, mis on aluseks lapse ülalpidamiseks vajaliku elatissumma suuruse arvutamisel²⁹, ning Sotsiaalministeeriumi tellitud asenduskoduteenuse hinnamudelil, mis loetleb peamised teenuse hinnas sisalduvad kulukomponendid.

Seega on asenduskodu kohustuseks selgitada lastega koos välja erinevate huvitegevustega tegelemise võimalused ja aidata lapsi nende valikul. Lapse huvipuudus huvitegevuses osaleda võib tuleneda mh sellest, et seni ei ole tema eelistustele ja võimetele vastavat tegevust talle pakutud, mistõttu peab asenduskodu panustama aktiivselt iga lapse individuaalsete huvide ja võimete väljaselgitamisse. Isegi juhul, kui laps väljendab ükskõiksust huvitegevuses osalemise vastu, on oluline asenduskodu aktiivne roll lapse motiveerimisel huvitegevuses osalema. Samuti, kui lapsele huvipakkuvates tegevustes osalemine takerdub asenduskodu majanduslike võimaluste taha, on asenduskodul võimalik otsida toetust lapse elukohajärgselt kohalikult omavalitsuselt, sponsoritelt vms lapse arengupotentsiaali täieliseks realiseerimiseks.

Eeltoodust tulenevalt soovib õiguskantsler Pärnu Lasteküla juhatajal panustada senisest enam laste motiveerimisse huvitegevuses osaleda ning iga lapse huvidele ja võimetele vastava huvitegevuse võimaldamisse.

(4.7) Puudega lapse õigus rehabilitatsioonile

Dokumentidega tutvumisel ja vestluste käigus selgus, et ühe puudega lapse rehabilitatsiooni plaan oli aegunud. Kõnealune laps on Vigala valla eestkostel.

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni (PIÕK) preambuli punktist (r) ja art 7 lõikest 1 tulenevalt tuleb puuetega lastele tagada kõigi inimõiguste ja põhivabaduste täielik teostamine teiste lastega võrdsel alusel. Selleks on ÜRO lapse õiguste konventsiooni art 23 punktide 1 ja 2 alusel puudega lapsel õigus erihoolitsusele, mis võimaldaks tal elada täisväärtuslikku ja rahuldavat elu. Sama artikli järgnevas punktis 3 on märgitud, et puudega lapsele abi andes tuleb kindlustada talle tõhus juurdepääs mh rehabilitatsiooniteenustele. PIÕK art 26 lg 1 p (a) rõhutab omakorda, et rehabilitatsioon peab algama võimalikult varases etapis. Ka LaKS § 53 lõikes 1 on sätestatud puudega lapse õigus erilisele hoolitsusele. Puudega lapsele peab olema kättesaadav tema spetsiifilistest vajadustest lähtuv igakülgne abi. Sellest abist osa moodustab rehabilitatsioon, mille eesmärk on soodustada puudega lapse iseseisvat toimetulekut ja sotsiaalset integratsiooni.

Tulenevalt SHS § 11² lg 1 punktist 1 on puudega lapsel, kellel on tuvastatud puude raskusaste vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusele, õigus riigi osutatavale rehabilitatsiooniteenusele. Tulenevalt sama sätte punktist 4 on sama õigus ka 16-aastaselt kuni vanaduspensioniiikka jõudnud psüühikahäirega isikul, kelle töövõime kaotus on vähemalt 40 protsenti. Vabariigi Valitsuse 20.12.2007 määruse nr 256 „Rehabilitatsiooniteenuse raames osutatavate teenuste loetelu, teenuste hindade ja teenuse maksimaalse maksumuse kehtestamine“ § 2 lg 4 alusel on puudega lapsel õigus saada rehabilitatsiooniplaanis märgitud

²⁹ E.-M. Tiit. Elatusmiinimumi ja vaesuspiiride hindamise metoodika ning sotsiaalsete indikaatorite leidmisel kasutatavate tarbimiskaalude kaasajastamine. – Sotsiaalministeerium, 2006, lk 27-28. Kättesaadav:

www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Toimetised/2006/8.2.pdf

E.-M. Tiit. Lapse ülalpidamiskulude arvutamise metoodika. – Sotsiaalministeerium, 2004. Kättesaadav: www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_kulud_1_.pdf.

teenuseid maksimaalse maksumusega 1 295 eurot ning sama sätte lg 5 alusel üle 16-aastaselt psüühikahäirega isikul 2 158 eurot kalendriaastas vastavalt määruse lisas 2 sätestatule.

Eespool toodust selgub, et määrusega on kehtestatud riigi rahastatavate rehabilitatsiooniteenuste maksimaalne kogumaksumus isiku kohta aastas. Kuna muid piiranguid riigi tasutava rehabilitatsiooniteenuse saamisele seaduses seatud pole, järeldub sellest, et puudega isikul on sõltuvalt tema rehabilitatsioonivajadusest õigus aasta vältel riigi kulul rehabilitatsiooniteenust saada määruuses nimetatud maksimaalses mahus.³⁰

Sotsiaalhoolekande seadusest ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusest tulenevalt taotletakse puude raskusastme tuvastamist, rehabilitatsiooniteenust ja selle raames rehabilitatsiooniplaani koostamist isiklikult.³¹

Piiratud teovõimega alaealise esindusõigus taotluse esitamisel on tsiviilseadustiku üldosa seadusest ja perekonnaseadusest tulenevalt lapse seaduslikul esindajal. Asenduskodus elava lapse seaduslikuks esindajaks on üldjuhul lapse elukohajärgne valla- või linnavalitsus, kes peab eestkostja ülesannete täitmisel lähtuma lapse huvidest. Seega on lapse eestkoste ülesandeid täitva valla- või linnavalitsuse ülesanne taotleda puudega lapsele riigi osutatavat rehabilitatsiooniteenust (sh rehabilitatsiooniplaani koostamist).

Eelnevat kokku võttes, kui laps jääb ilma vajalikest rehabilitatsiooniteenustest, võib see pärssida lapse igakülgset arengut ning ei ole saavutatav asendushoolduse ja rehabilitatsiooni eesmärk soodustada lapse iseseisvat toimetulekut ja sotsiaalset integratsiooni.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler Vigala vallavanemale ettepaneku seista selle eest, et kõikidele valla eestkostel olevatele asenduskoduteenusel viibivatele ja rehabilitatsiooniteenust vajavatele lastele oleks rehabilitatsiooniplaanid koostatud ja teenus ettenähtud mahus kättesaadav.

(5) Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler soovitusel ja ettepanekud Pärnu Lasteküla juhatajale ning Vigala vallavanemale. Samuti saadab õiguskantsler kontrollkäigu kokkuvõtte teadmiseks Pärnu linnapeale ja Pärnu maavanemale. Ettepanekute ja soovitude täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes alates vastavate ettepanekute ja soovitude tegemisest.

³⁰ Vt ka õiguskantsleri 01.02.2012 soovitus nr 7-4/111598/1200555 Sotsiaalkindlustusametile. Arvutivõrgus kättesaadav:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_soovitus_riigi_rahastatav_rehabilitatsiooniteenus.pdf.

³¹ SHS § 11⁶ lg 1 esimene lause, PISTS § 2¹ lg 1 ja § 2² lg 1, sotsiaalministri 23.09.2008 määruse nr 61 „Puude raskusastme ja lisakulude tuvastamise tingimused, kord ja tähtajad, hüvitatavate lisakulude arvutamise tingimused ja kord ning nõuded rehabilitatsiooniplaani vormi täitmisele“ § 2 lg 1.